

הקדמת המחבר

אוגוסט 2025

מלחמת "חרבות ברזל" על ריבוי זירותיה, אורכה, האתגרים שהיא מציבה בתחומים המבצעיים, האנושיים והמשאביים והיבטים נוספים, היא המקבילה הישראלית למלחמת העולם השנייה בראייה עולמית, בהקשר המצע שהיא מאפשרת ומחייבת ללמידה בעניינים צבאיים. היא מעלה סוגיות תפיסתיות, ארגוניות ותהליכיות בתחומים של מודיעין, הפעלת אש מערכתית, תמרון והגנת העורף. כמו כן היא מציפה אתגרים מבצעיים מורכבים ובהם תת"ק, הגנה נגד טילים, כטמ"מים ורחפנים; ומביאה לקיצוניות אתגרים של אורך נשימה בכוח אדם, בחימושים, בחלפים, באמל"ח ועוד.

עובדה זו, בצירוף מגוון מחקרים שערכתי בשנים האחרונות במסגרת שירותי במרכז דדו בנושאי מפקדות ראשיות בצה"ל, תהליכי מודיעין וקבלת החלטות, קרב משולב ועוד, יצרו בסיס רחב להשוואה וחשיבה. מפרוץ המלחמה כתבתי ופרסמתי כ-20 מאמרים בתחומים שונים. תרמה לכך העובדה שבחודשי המלחמה הראשונים שירתי במפקדת פיקוד הצפון, בהמשך הובלתי את תחקור התפתחות תפיסת ההגנה בעזה בשנים שקדמו למלחמה ובמהלך שנת 2025 השתתפתי בוועדה שמינה הרמטכ"ל רא"ל אייל זמיר, לבחינת תחקירי המלחמה (ועדת תורג'מן).

עקב מגבלות הפרסום בכתבי העת הצבאיים (**מערכות ובין הקטבים**), פרסמתי כמה מאמרים בפורמטים אחרים (במרכז בגין סאדאת, המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין, מכון ירושלים לאסטרטגיה וביטחון, מכון אלרום לחקר מדיניות ואסטרטגיית אוויר וחלל באוניברסיטת תל אביב בשיתוף עם חיל האוויר ועוד¹), שאינם נגישים לקורא הצבאי. נוסף על כך, מטבעם של מאמרים כל אחד מתמקד בסוגיה ספציפית, אך ניתן להפיק תועלת מהסתכלות אינטגרטיבית על התחומים שבהם נכתבו. כל אלה דחפו להבנה של סא"ל (ד"ר) איתי חימינס ממרכז דדו, כי רצוי לאגד את רוב המאמרים לכדי קובץ מאמרים זה. תודתי לו ולמפקד מרכז דדו, תא"ל (ד"ר) אייל פכט שתמך ביוזמה זו.

¹ **תודות** לעורך מערכות עדי לרנר, לראש מרכז בגין סאדאת איתן שמיר, לסגן ראש המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין במרכז למורשת המודיעין דודי סימן טוב, לראש מכון JISS אפרים ענבר, ולהנהלת מכון אלרום, על הסכמתם לפרסם שוב מאמרים בקובץ זה.

הקובץ מחולק לחמישה שערים בתחומים הבאים: תרבות ותהליכים בשנים שלפני המלחמה; אסטרטגיה צבאית עדכנית; השתנות בלחימה; בניין כוח; תהליכי למידה מהמלחמה - מתודולוגיה. מטבע הדברים, ישנם מאמרים שניתן לשייך ליותר משער אחד. כל שער נפתח בהקדמה הכוללת הסתכלות אינטגרטיבית קצרה על התחום, תיאור קצר של המאמרים ושאלות הכוונה עקרוניות שנועדו לסייע בקריאה ביקורתית של המאמרים. מבט אינטגרטיבי על חמשת השערים מעלה את התובנות הבאות:

- צה"ל עבר בשנתיים האחרונות תהליכי השתנות "על סטראידיים" - תפיסתית, ביכולות, שיטות לחימה, "דחיסת" בניין כוח של כמה תר"שים, פיתוח דור מפקדים חדש בעל ניסיון קרבי ועוד. המאמרים מציגים כמה היבטים של השתנות זו. צה"ל הוכיח גם יכולת הסתגלות מרשימה בכל רמות המלחמה ובכל ההיבטים - תפיסתית, ארגונית, במנהל כוח אדם, אמצעי לחימה ותורת לחימה. לאחר שנים של מיקוד בחדשנות צבאית בין מלחמות, הלקח הוא, כי במקביל למאמצי חדשנות, נדרש לשמר ולפתח גם את יכולת הגמישות וההסתגלות תוך כדי לחימה. יש לציין כי התמונה בתחום זה תישאר חסרה, עד לתחקור מלא של המלחמה במלואה, ובכלל זה ההשתנות ברמה המערכתית של פיקוד הצפון מול חזבאללה, פיקוד הדרום מול חמאס, ובדרג האסטרטגי בנושא הפעולה הרב-זירתית.
 - המלחמה חריגה כמעט בכל קנה מידה, בהקשר הישראלי, אורכה, ריבוי הזירות, אילוצי משאבים ועוד. יש בה דמיון מסוים למלחמת העצמאות ברוב ההיבטים הללו. למרות הבדלים בין המלחמות, כמו זירות רחוקות במקרה של "חרבות ברזל", יתכן כי השוואה בינהן יכולה להעלות תובנות חשובות גם לימינו.
 - קשה עדיין לחזות מה יהיה המענה של אויבנו - תפיסתית ובעקבותיו השתנות צבאית, לשינוי תפיסת הביטחון הישראלית המתפרשת מתוך המלחמה (הכרעה, מתקפת מנע/פתע, כיבוש שטח והחזקתו) וליכולות הצבאיות שהופגנו במלחמה, בכלל התחומים. הנחת העבודה צריכה להיות מחמירה - שהאויב יפתח מענה לחוזקות שלנו כפי שהתבררו לו במלחמה. צה"ל נדרש לחזק מנגנוני מודיעין ולמידה על התחום הקשה מאוד למחקר והבנה - שינוי תפיסתי אצל האויבים.
 - לאור ההנחה הקודמת, לאור האצת בניין כוח שנדרשה וממשיכה לצורך ניצחון במלחמה הנוכחית, על המשאבים העצומים הנדרשים לכך, ולאור הסיכון שהצלחות שהתרחשו יצמצמו את הדחף ללמידה, צה"ל נדרש, מקצועית וערכית, למרות "תשישות התחקור" במצב הנוכחי, לעשות תהליך חשיבה מקיף וביקורתי על אתגרי "שדה הקרב העתידי".
- בקובץ זה לא נכללו מחקר ושני מאמרים בתחום כוח האדם, שהקשרם רחב יותר מן המלחמה אך הם קשורים אליה. כמו כן לא נכנס לקובץ זה מחקר שערכתי עם חוקר צבא-חברה ד"ר רוני טיארג'אן-אור, שכותרתו "בין משבר חברתי למלחמה

אסימטרית ארוכה - נקודות ייחוס ממלחמות עבר להבנת מלחמת "חרבות ברזל" בהקשר צבא-חברה".

עקב הדינמיות של המלחמה והימשכותה נוצר מצב של "כיווץ זמן", ובו מאמרים שסופם עסק ב"מלחמה עתידית בלבנון" הכוללת תמרון רחב היקף, עומתו לאחר זמן קצר עם המציאות שבה הייתה מלחמה בלבנון, שונה ממה שתכננו בצה"ל. הקורא יוכל להחליט בעצמו אם ההמלצות שנתתי עודן בתוקף.

מזווית מבט אישית. הסוציולוג גאורג זימל כתב על תופעה חברתית של "זרות". במאמרו "הזר" (The stranger) מ-1908 תיאר אדם שאינו זר לקבוצה במובן של נודד המגיע לרגע וממשיך בדרכו, אלא כזה שהוא חלק אינטגרלי מהקבוצה מחד גיסא, ואינו שייך אליה מהקמתה מאידך גיסא, ויש לו תכונות שאינן יכולות להיווצר בתוכה - שילוב של קרבה וריחוק בו בזמן. הזרות כורכת היכרות ומעורבות, תוך ריחוק וביקורת המאפשרת אובייקטיביות. היא יכולה גם להיות מוגדרת כחופש הבעת דעה, עם הסכנות שיתפס כאיום על הקבוצה, והיא גם מאפשרת לפרטים בקבוצה לחשוף בפני "הזר" דברים שלא בהכרח יחלקו עם חברי הקבוצה.

כמה מן המאמרים בקובץ זה נכתבו מנקודת מבט של "זרות" הכוללת שני היבטים: האחד, רפלקציה על צה"ל - מבט חיצוני של חוקר עם רקע אקדמי רב-תחומי, קצין במילואים (המשרת כאזרח עובד צה"ל) שהשתתף בחשיבה הצבאית של צה"ל בעשור וחצי האחרונים, ומסתכל על צה"ל כעת, לנוכח המלחמה, בפרספקטיבה חדשה שלא הייתה מובנת לו כאשר היה חלק מהתהליכים שהוא מבקר כעת. השני, שותפות בה בעת בכמה קבוצות - מטה פיקוד הצפון; מרכז דדו וחטיבת תוה"ד באמ"ץ; ועדת בדיקת תחקירי 7 באוקטובר (ועדת תורג'מן); שנת שירות למבוגרים במועצה אזורית אשכול; מפקדת אוגדת עזה; מגורים במצפה אבירים בגבול הצפון ועוד. נקודת מבט זו - פנימית-חיצונית - סייעה לי להגדיר, בדיעבד, תופעות בצה"ל שמתוארות במאמרים בעלי שמות כמו "תחושת השליטה במציאות" בצה"ל או "היוון העתיד". היא סייעה גם להמשיג, בדיעבד, את שעשה צה"ל לחיזבאללה כהכרעה, שהושגה בדרך ההפוכה לגישה המקובלת בתורה הצבאית, ועוד.

תקוותי כי קובץ המאמרים יסייע לצה"ל ללמוד להשתפר.